

VOLTAİRE VE ROUSSEAU ETRAFINDA AYDINLANMA ÇAĞI FRANSIZ YAZINI'NA BİR BAKIŞ*

A PANAROMA TO FRENCH LİTERATÜRE OF ENLIGHTENMENT ERA FROM STANDPOINTS VOLTAİRE AND ROUSSEAU

Ertuğru! İŞLER*

ÖZET

XVIII. yüzyıl, Fransa için olduğu kadar Avrupa kültürü için de çok büyük bir düşün ve yazın hareketinin meydana geldiği çağdır. "Aydınlanma" adı verilen bu hareketi yalnızca 18. yüzyıla sınırlandırmak, 18. yüzyıl öncesi oluşan düşünsel etkinlikleri gözardı etmek çok doğru bir tutum olmaz. Derinliğine olmasa da, Rönesans ve Reform hareketlerinden başlayarak 18. yüzyıla kadar olan sürece değinmek "Aydınlanma" hareketinin daha iyi anlaşılır olmasına yardımcı olacaktır. "Aydınlanma" hareketi iki farklı biçim ve iki büyük isimin (Voltaire ve Rousseau) etrafında şekillenir. Voltaire daha çok insanı karanlığa ve tutsaklığa götüren nedenin bilgisizlik olduğundan yola çıkarak bağnazlığa karşı usu savunur. Voltaire 'nin usçu biçimine karşı çıkan Rousseau ise, insan doğasına, duyulara ve duygulara seslenmeyi yeğler. Bu iki filozof-yazar, görüş, düşünce ve biçemleriyle yalnızca Fransa'da değil, Avrupa ve Dünya 'da özellikle din, eğitim, siyaset ve yazın alanında büyük yankı uyandırmışlardır.

Anahtar Kelimeler: *Aydınlanma Çağı, Us, Usçuluk, Duyu*

ABSTRACT

XVIII. century is the age of literary movements and XVIII. century is an age in which. Literary movements and doctrine emerged. The movement of Enlightenment was formed by two great names and had two different styles. Voltaire defend intelligence against conservatism following two the reason of leading human being into ignorance and captivity is the illiteracy. Rousseau objects to his rationalist styles by presenting the return into human nature and sensations. These two Enlightenment styles are kept while they are spreading through the other countries, especially Germany. Voltaire's style had an effect on the area of religion and pedagogy and Rousseau's style more effective on political ideas.

Key Words: *Enlightenment Era, Reason, Rationalism, Sense*

Aydınlanmayı Hazırlayan Düşünsel Süreç

Aydınlanma Çağı'nı oluşturan düşünsel etkenler 18. y.y.'la sınırlı değildir, rönesans, reform hareketleri ve coğrafi keşiflerle başlayıp 1789 Fransız İhtilali'yle doruğa ulaşan uzun bir süreci içine alır. Kiliseye ve onun yarattığı köhneleşmiş anlayışa ciddi manada ilk tepki rönesans ve reform hareketleri olur. Martin Luther, Calvin ve diğerlerinin öncülüğünde kilisenin alışlagelmiş (skolastik) düşünce kalıplarının doğruluğu tartışma konusu yapılır, bunun sonucunda farklı birçok dinsel anlayış ortaya çıkar. 16. y.y.'da, Rabelais ve Montaigne gibi iki büyük usta yapıtlarında, başta eğitim olmak üzere Ortaçağ'ın bütün kurumlarına karşı dolaylı da olsa eleştirel bir tutum takınırlar. Ezberci (skolastik) eğitim anlayışına karşı çıkarak gözlem ve uygulamanın (yaparak öğrenme) gerekliliğini ve önemini vurgulamaya çalışırlar. 17. y.y.'da Descartes'in ortaya koyduğu yeni düşünce yaklaşımı (usçuluk) bütün Avrupa'yı derinden etkiler. Müspet bilimlerde büyük gelişmeler kaydedilir. Us ön plana çıkar, Aristo mantığına (kıyaslama) alternatif olur. Usa ve usçuluğa bağlı olarak düzyazı büyük bir devinim kazanır, düşüncenin en iyi ve en doğru düzyazıyla yansıtılabileceği yargısı güçlenir, düz yazı türleri (özellikle roman) büyük bir gelişme gösterir. Birçok filozof-yazar (Montesquieu, Rousseau, Diderot) düşüncelerini ve görüşlerini roman yazarak dile getirmeyi yeğler, bununla da yetinilmeyip çeşitli konulardaki (siyaset, din, eğitim, toplum v.b.) görüş ve düşünceleri daha tarafsız ve daha derli toplu anlatmak için Ansiklopedi (Encyclopedie) hazırlanır.

Diğer taraftan uzak ülkelere düzenlenen geziler Fransız Yazını'na yeni bir anlatı türünün girmesine ve gelişmesine neden olur; Yolculuk anlatıları (lesrçaits de voyages). Tavernier, Bernier ve Chardin gibi gezginler gezdikleri uzak yerleri (Orta Doğu ve Uzak Doğu Ülkeleri) kaleme alırlar.¹ Fransız okuru yeni tanıdıkları bu ülkeleri ilgi çekici bulur. Doğu imgesi (Oriental) Fransız yazarlara yeni ufuklar açar,

mektuplu anlatı biçimi (genre epistolaire) gelişir. Eleştirici düşüncenin gelişimine katkıda bulunur, Özellikle kilise, din adamları ve dönemin toplumsal kurumları, gelenek ve göreneklere Doğu ülkelerindeki inanç, gelenek ve göreneklerle karşılaştırılarak dolaylı yollardan eleştirilir. Montesquieu'nun **İran Mektupları** bu konudaki en yetkin örneklerden biridir. Rönesans ve reform hareketleriyle başlayıp 16. ve 17. y.y.'larda kesintisiz devam eden düşünsel etkinlik ve yoğunluk 18. y.y.'a taşınır. Birçok ünlü sanatçı ve yazarın bir araya geldiği salonlarda edebiyat ve felsefe tartışmaları yapılır. Ülkenin (Fransa) içinde bulunduğu ekonomik, siyasal ve toplumsal bunalımdan çıkış yollarıyla ilgili düşünceler üretilir.

XVIII. y.y. dendiği zaman aklımıza ilk gelen Fransız İhtilali olur kuşkusuz. Halbuki, İhtilali hazırlayan düşünsel etkenler de en az İhtilalin kendisi kadar önemlidir. Zira, İhtilali oluşturan düşünsel temeller ileride, Fransa ve Avrupa ile sınırlı kalmayarak dünyanın diğer köşelerinde de sosyal ve siyasal oluşumlara yön verecektir. Yeni Çağ kapatıp Yakın Çağ açan bu büyük "olay"ın düşünsel boyutlarını ortaya koyan ve tartışan yazın adamlarını da unutmamak gerekir. Bunların başında Voltaire ve Rousseau gelir. Voltaire ve Rousseau'nun yanında Montesquieu, Diderot ve Chenier gibi yazar ve şairlerin de aynı dönemde ortaya çıktığını göz önüne alırsak, XVIII. yy. Fransa'da Aydınlanma Çağı ve "filozoflar" dönemidir. Aydınlanma Çağı Fransız Yazını ise bu büyük filozof-yazarların yapıtlarında şekillenir. Aydınlanma akımı Fransa dışında, özellikle İngiltere'de J. Locke, Newton, Almanya'da ise Lessing ve Herder ile kendini gösterir. Aydınlanma hareketi İngiltere ve Almanya'da daha önce başlamasına karşın Fransa'daki kadar gürültülü olmamış ve yankı uyandırmamıştır. İki ülke aydınlanma hareketi sürecini daha yumuşak ve gürültüsüz geçirmiştir. Fransa'ya göre, İngiltere ve Almanya'nın siyasal, sosyal ve ekonomik koşulları daha iyidir. Özellikle, İngiltere düşünür ve yazarlara rahat ve hoşgörülü bir tartışma ortamı sunar.

-Aydınlanma Çağı, usun kılavuzluğunda herşeyin tartışıldığı bir çağdır. Yalnız usa güvenilir, bilime

¹ LAGARDE, A., MICHARD, L., XVIIIe Siecle, Bordas, s. 13

inanılır, bilimsel yöntem her alanda geçerli sayılır. Us, deneyimle birlikte dünyayı ve kişiöğlunu tanıma aracıdır. Bu dönemde, fizik, doğa bilimleri, mekanik bilgisi özel bir önem kazanır. Eleştirici düşünce alabildiğine gelişir. Bilimsel buluşlar usa olan güveni arttırır. "Din faktörü dahil hiçbir konuya dokunulmazlık ve ayrıcalık tanınmaz. Usun dayanağı, aydınlığın kaynağı da Aydınlanmacı filozoflara göre doğadır."²

Bu eğilim XVIII.yy filozoflarını aynı zamanda bir doğa bilgini olmaya iter. Filozoflar olguları gözlemleyerek gerekircilik ilkesine ulaşmaya, toplumsal ve siyasal sorunlara yeni bir bakış açısıyla yaklaşmaya, önyargılı olmanın zararlarını ortaya koyarak her alanda hoşgörülü olmanın gerekliliğini vurgulamaya çalışırlar.

Bu eğilimi ve hareketi durdurmaya yönelik baskılar toplumsal ve siyasal sorunlara karşı gösterilen ilgiyi daha çok artırır. Kamuoyu büyük bir güç kazanır. Böylece Fransız İhtilali'nin düşünsel koşulları oluşturulur.

Fransa'nın Genel Panoraması

XVIII.yy'da, kilise etkinliğini sürdürmektedir. Bu kez tek başına değildir. Bir de mutlak krallık vardır. İkisi birlikte yönetmektedir Fransa'yı. Üstelik çok kötü bir yönetim gösterirler. Fransa, İngiltere ile giriştiği sömürgecilik mücadelesinde yenilgiye uğrar. Hindistan ve Kanada'yı kaybeder, Turgot ve Necker gibi aydın bakanların çabalarına karşın mutlak krallık iktidar kaygısından dolayı bir avuç ayrıcalıklı sınıfın muhalefetine gerekli direnci ve kararlılığı gösteremez ve ülkenin kurtuluşu için gerekli reformları yaşama geçiremez.³ Din ve mezhep kavgaları (Cizvitler'le Janseniusçular'ın çekişmeleri, Katoliklerin Protestanlar ve Janseniusçular üzerindeki baskısı), Port-Royal'in yıkılması, Nantes Buyruğusunun yürürlükten kaldırılması, saray çevresindeki din istismarcılığı ve ikiyüzlülük, mutlak yönetimin aşırı

giderleri, ağır vergiler savaşlar, kıtlık, halkın sefaleti hüküm sürmektedir.

VOLTAİRE

Voltaire yüzyıla adını veren büyük bir filozoftur. Yaşamı boyunca bağınazlığa karşı savaşmış, hoşgörüyü yaymaya çabalamış, usun egemenliğini savunmuştur. Hemen hemen bütün yazınsal türlerde yapıtlar ortaya koymuştur (şiir, tiyatro, roman, öykü). İnce ve kıvrak zekasıyla kamuoyunu derinden etkileyen bir eylem-yazın'ın öncüsü olmuştur.

Yarattığı eylem-yazın ile yaşamı arasında yadsınamaz bir bağ vardır. Bir noterin oğludur. Orta öğrenimini Cizvitler'in kolejinde tamamlar. Okulu bitirdikten sonra oldukça hareketli bir yaşam sürmeye başlar. Babası, hukuk öğrenimi yapmasını istemesine karşın o ilgisini başka alanlara yöneltir. Enerjisini başka uğraşlara verir. Fırtınalı aşklar yaşar, sık sık başka ülkelere yolculuklarda bulunur (Bunların içinde İngiltere'nin ayrı bir yeri vardır), yazılarından dolayı sık sık mahkum edilir veya sürgüne gönderilir, güçlü olması gerektiğine inandığından ticaretle uğraşır, gerektiğinde düello yapmaktan bile çekinmez (Şövalye de Rohan'la yaptığı düello). Düello olayı Voltaire'in yaşamında yeni bir başlangıca neden olur. Düello sonucu Voltaire, iki kez Bastille'e atılır. Fransa'yı terk etmesi koşuluyla salıverilir. O da o zaman ki özgürlükler ülkesi İngiltere'ye gider. Üç yıl kalır, İngilizce öğrenir, İngiliz toplumunu ve siyasal kurumlarını yakından tanıma olanağı bulur, ünlü yazarlarla dostluk kurar. Locke'un felsefesini ve Newton'un bilimsel kavramlarını inceler. Özgürlük ve hoşgörüyü burada tanık olur. Fransa'ya döndüğünde, özgürlük ve dinsel hoşgörüyü öne çıkardığı yapıtlarını yayımlamaya başlar.

Bütün yapıtlarında, yaşamı doğa ötesine tercih eder. Yaşamdan yana tavır alması, belki de onun eylem-yazının öncüsü olmasının en önemli nedenlerinden birisidir. Temel ilke olarak usu benimser. Tanrı'nın varlığını, toplumsal ve siyasal görüşlerini usun yardımıyla kavradığına inanır, onu (usu) dünyayı

² Vardar, Berke, Aydınlanma Çağı Fransız Yazını, s.2

³ LAGARDE, A., MICHARD, L., XVIIIe Siecle, Bordas, s.7

açıklayıcı ilk ve zorunlu neden olarak görür. Us olmadan toplum düzenini kurmanın olanaksız olduğu kanısındadır. Voltaire, "Tanrıya inanmasına karşın araçlara (kilise, tören, din adamı vs.) inanmaz. Bu yüzden katolikliğe karşı çıkar, onu hoşgörüden yoksun bulur.⁴

Kitaplar Fransa'daki tutucu çevreler tarafından hoş karşılanmaz. Paris'i terk etmek zorunda kalır. Uzun süre Paris'e dönmesi istenmez. Bu süre içinde yakın dostlarına sığınır. Cenevre'de arazi satın alır. Yazları Cenevre'de kışları ise Lozan'da geçirir. Ancak bir süre sonra burayı da terk etmek zorunda kalır. Ferney'e yerleşir. XV. Louis'in ölümüyle Paris'in kapıları Voltaire'e açılır. 25 yıl aradan sonra Paris'te krallar gibi karşılanır. Akademiye başkan seçilir, sahneye büstü çıkarılır. Bunca coşkuya dayanamayan yaşlı Voltaire yaşama veda eder. Yaşamına baktığımız zaman, Voltaire cesur, son derece zeki (kıvrak zekalı), kavgacı ve güçlü biraz da kıskanç bir insandır. Bütün bu özelliklerini, yapıtlarında da görmekteyiz. (Rousseau'ya yazdığı mektuplarda kavgacı ve alaycı bir biçem kullanmayı yeğler). Usun üstünlüğünü bu özellikleriyle özdeşleştirerek yansıtır yapıtlarında. **Candide** bu yaklaşıma güzel bir örnektir. Yapıt masalsı roman biçimindedir. Doğu masallarından esinlenir yazar. Olayların geçtiği yerler uzak ülkelerdir (Bulgaristan, İstanbul, Paraguay vb.). Kahramanlar uzak yerlere giderler, sayısız ülke görürler, farklı insanlarla tanışırlar.

Mutluluk peşinde koşarlar. Gittikleri her yerde düş kırıklığı yaşarlar. Aradıkları ortamı bir türlü bulamazlar. Sadece Türkler, onlara farklı davranır. İki Türk'ten bilgelik dersi alırlar. (Biri derviş diğeri bir ihtiyar) Aldıkları ders şudur: Çalışmak kadar güzel bir şey yoktur. Çalışmak üç büyük kötülüğü insandan uzaklaştırır (can sıkıntısı, ahlaksızlık ve yoksulluk). Yaşamı dayanılır kılan tek şey çalışmaktır. Yapıtın sonunda Candide şunu söyler: "Il faut cultiver nôtre jardin", "Bahçemizi işleyelim"⁵. Voltaire, burada iyimserliği alaycı bir kuşkuculukla eleştirirken, kötümserliği savunmaz. Ona göre kötümserlik

umutsuzluğa dönüşen bir duygu değil, dünyada olup bitenlerin saçmalığı karşısında insanın usunu kullanarak bilgeliğe ulaşılacak bir yol olmalıdır.

Başlangıçta iyimser (optimist) olan zamanla kötümserliğe (pessimist) dönüşmeye başlayan bu anlayış, aslında toplum yaşamını da düzeltmeyi ve düzenlemeyi sağlamaya yöneliktir. Bir anlamda, Voltaire yaşamı bir sanat olarak kabullenir ve bu sanatı bilgeliğe dayandırmak ister. Bilgelik ise usu kullanmaya bağlıdır.

Yazar **Candide'de**, dünya görüşünü, mücadeleciliğini, kavgacılığını, usun üstünlüğünü, yazınsal biçimini ve üreticiliğini biraraya getirmiştir. İlginç bir çerçeve içinde insanoğlunun mutluluk koşullarını araştırırken bilgisizlikten kaynaklanan bağnazlığı mutluluğun karşısında en büyük engel olarak değerlendirir.

ROUSSEAU

Voltaire ne kadar akla yönelirse Rousseau da o kadar duygulara yönelir. Akılcılığı savunan, kayıtsız şartsız usun üstünlüğünü kabullenen filozoflara karşı çıkan bir filozoftur Rousseau. Us yoluyla düşünceleri aydınlatmak yerine duygu yoluyla gönüllere seslenmek ister. Ateşli ve coşkun bir yazı biçimini yeğler. Bazı yapıtlarında tartışmacı bir anlatım tutumu (kavgacı değil) sergiler. Tartışmacı bir anlatım tarzını benimsemesinin nedeni belki de duyguların ve duyuların bozulmasını topluma en iyi böyle anlatabileceğine inanmış olmasıdır. Zaten yapıtlarının bir kısmı söylev tarzındadır. (**İnsanlar arası eşitsizliğin kaynağı üzerine söylev, Bilimler ve sanat üzerine söylev**) Bu yapıtlar biçim açısından tartışmacı yazınsal türler içinde yer alır ve Rousseau'nun gençlik dönemine rastlar.

Rousseau, yapıtlarında tartışmaktan çok inandırmaya, kanıtlar sunmaktan çok duygulandırmaya önem verir. Bu tutumuyla, yalnızca siyasal, toplumsal^ din ve eğitim konularındaki görüşleriyle etkin olmakla kalmayıp sanatsal alanlarda da bugüne dek süregelen bir yankı uyandırır. Birçok Fransız yazarın yamsira büyük Alman yazarı Goethe' de Rousseau'dan büyük ölçüde etkilenmiştir. Coşumculuk (romantizm) akımının oluşumunda payı büyüktür. XVIII.y.y.'ın büyük şairi Andre Chenier Rousseau için "Ey

Vardar, Berke, a.g.y., s.48
Voltaire, **Candide**, s.245

Rousseau! Bilgelerin bilgesi ! İnsanlığın kurtarıcısı" demiştir.

Bu sözleriyle Chenier pek de haksız sayılmaz. "Onunla birlikte, düşünce başka kalıplara, duygu başka renklere bürünür, yazınsal dil bambaşka bir konuma yerleşir... Artık eskisi gibi düşünülmecek, yazılmayacak ve duyulmayacaktır. "Tutkular zincirlerini kıracak, duygular ellerinden alınmış tüm haklarına yeniden kavuşacaktır."⁷

Duyulan ve duyulan kendine klavuz edinen Rousseau kendine özgü etkileyici anlatımıyla özellikle siyasal, dinsel ve eğitimle ilgili yepyeni görüşler sunar okura. Siyasal alanda iktidarın temelini ulusal iradeye dayandırmak, dinsel inançların çeşitliliği içinde evrensel bir din ortaya koymak, doğal bir eğitim tasarlayarak insanın saflığının dolayısıyla ilk durumunun (l'etat de nature) bozulmasını önlemek gerekliliği üzerinde durur. Voltaire'nin aksine (Voltaire toplum yaşamını savunur.) doğal yaşamı savunur, toplum yaşamına karşı çıkar. Ona göre toplum yaşamı ve uygarlık eşsüremlî bir gelişme gösterir. Toplum yaşamı insanda mülkiyet duygusunun gelişmesine ve bunun sonucunda savaflara neden olur. Voltaire ise bu görüşlerin den dolayı Rousseau'yu insanları barbar yapmayı, uygarlıktan alıkoymayı istemekle suçlar. Voltaire ve Rousseau arasındaki temel görüş ayrılığı bu noktada ortaya çıkar. İkisi arasında da uzunca sürecek bir polemik başlar. Aslında ne Voltaire doğaya ne de Rousseau uygarlığa karşıdır. Voltaire, bunca gelişim çabası sonucu insanın geldiği noktadan geriye (ilkel durumuna) dönmesine, Rousseau' da uygarlığın insanoğluna verdiği zararlara karşıdır. Voltaire, yazılarında, Rousseau 'yu uygarlık düşmanı gibi gösterir. Oysa, Rousseau insanın uygarlıktan uzaklaşıp doğaya dönmesini değil, doğanın ona verdiği yetenek ve becerilere dönmesini savunur. Yapmacık olmayı içine sindiremez, doğal olmayı öğütler insana. İçten (samimi) olmanın gerekliliğini vurgular. Yapıtlarının biçimi ve kullandığı biçem bu

eğilimin bir yansımasıdır. Her ikisi de temelde 18 y.y.' m bağınazlığa ve karanlığa karşı kavga etmiş iki büyük aydınlanmacısıdır.

Voltaire' de olduğu gibi, Rousseau'nun yaşadıklarının da görüşleri üzerinde etkisi vardır. Protestan bir babanın çocuğu olması dinle ilgili görüşlerinde (o dönemde Protestanlar Katoliklerin baskısı altındadır.) Cenevre ve Bassey şehirleri kır yaşamına ve doğaya bağlanmasına ve duygulara öncelik vermesine etki eden olaylardır. Ele aldığı konularda hep sıra dışı bir tutum sergiler. Sıra dışı düşünceleriyle sıradışı kişiliği arasında sıkı bir bağ vardır. Daha küçük bir çocukken bir oymacının yanına çırak olarak girer. Bu işte başarılı olamaz. Çok sert bir adam olan ustasından dayak bile yer. Yalan söyler, haylazlık etmeyi öğrenir, hatta hırsızlık bile yapar. Ancak her durumda okumayı sürdürür. Canı istediğinde alır başını gider.

Yaşlandıkça ruhsal bunalımları artar. Sık sık gezer, kimseye güvenmez. Herkesin kendisine karşı düşman olduğunu sandığından, kendini savunmaktan başka bir şey düşünmez olur. 1778 yılında bilinmeyen bir nedenle ölür. Yazar, aykırı düşünceleriyle sanki düş kırıklıklarının acısını çıkarmak, kendisini horlayanlardan öç almak istiyor gibidir.

Rousseau'yu bütün yönleriyle anlatabilecek yapıtların başında **La Nouvelle Heloise** gelir. Duyguların kitabıdır La Nouvelle Heloise. Goethe'nin "Voltaire ile bir çağ kapanır, Rousseau ile yeni bir çağ açılır."⁸ sözünü doğrular niteliktedir. Romanın biçimi de en az içeriği kadar ilginçtir. Mektup biçiminde yazılmıştır. Belki de Rousseau insanoğlunun duygularını en içten yalnızken yazdığı mektuplarla dile getirebileceğini düşünmüştü. Yazar hiç de haksız sayılmaz. Birçoğumuz gerçekten sevdiğimiz, aşık olduğumuz kişi karşısında duygularımızı saklarız, söyleyemeyiz. Gerçek duygularımızı ancak kalemlerle dile getiririz. Bunu yaparken çoğu zaman yalnızızdır (Hele bunu yaparken umutsuz bir aşk söz konusuysa). La Nouvelle Heloise, yazarın d'Houtetot'ya karşı duyduğu umutsuz aşkı, anıları ve düşleri kaynaştırarak yüceltir. Yapıttaki doğa betimlemeleri 19.y.y.'ın

⁶ Vardar, Berke, **Aydınlanma Çağı Fransız Yazını**, s.91

⁷ Vardar, Berke, a.g.y., s.95

Vardar, Berke, a.g.y., s.95

çoşumcu yazarlarına esin kaynağı olur. Yine, toplum yaşamının sakıncalarına değinerek, doğayı över.

Romanın konusu Alp Dağları'nın eteğindeki, Clarens' da geçer. Julie d'Etanges'la eğiticisi Saint-Preux'nün aşkı anlatılır. Bu iki kahraman, Abelard'la Heloise arasında yüzyıllar önce yaşanmış aşkı yeniden yaşarlar. Ancak Julie'nin babası, kızının varlıksız ve soylu olmayan bir kimseyle evlenmesini istemez. Bunun üzerine Saint Preux İsviçre' den ayrılmak zorunda kalır. Julie'ye Paris'ten umutsuz mektuplar yazar. Mektupları ele geçiren Julie'nin annesi üzüntüden ölür. Julie, bu ölüm olayından sonra Saint Preux'yle ilişkisine son verir. Babasının isteğine uyararak soylu biriyle evlenir. Saint Preux çok üzülür. İntihara kalkışır. Sonra uzun bir yolculuğa çıkar. Aradan altı yıl geçer. Julie'nin iki çocuğu vardır. Bir gün kocasına gerçekleri açıklar. Bunun üzerine, M de Wolmar, karısıyla eski sevgilisinin erdemlerine olan güvenini sınamak için Saint- Preux 'yü çağırır. Üçü bir arada kardeşçe yaşamaya başlarlar. Ancak, bir süre sonra aşkları yeniden alevlenir. Sevgililer kendilerini zor tutarlar. Julie, Saint-Preux'yü bir arkadaşıyla evlendirmek ister ama bunu gerçekleştiremez. Saint-Preux İtalya'ya gider. Julie zatürreeden ölür. M. De Wolmar karısının ölürken yazdığı mektubu Saint - Preux'ye iletir. Mektupta Julie şöyle seslenir.:

"Hayır, senden ayrılmayacağım, seni bekleyeceğim. Erdem yeryüzünde bizi ayırdı, ama sonsuz dünyada birleştirecek"⁹

Julie'nin bu sözleri, Rousseau'nun saf ve temiz bir aşk olgusuna verdiği değeri anlatır. Aşk onurdan uzak kaldı mı en büyük güzelliğini yitirir. Saf ve onurlu bir aşk için erdemli olmak gerekir. Aksi durumda aşk doğallığını (saflığını) yitirir. Yazar burada, insanın doğal durumunu (l' etat de la nature) korumaya yönelik eğilimini bu dokunaklı ve etkileyici sözlerle dile getirir.

Voltaire'in kısa, yalın, açık ve alaycı (İronique) söylem tarzı, Rousseau' da yerini renkli, ateşli, coşkulu, tutku dolu, uzun bir söylem tarzına bırakır.

Rousseau'nun duygu ve düşünceye getirdiği yenilik yazın dilinin de değişmesine sebep olacaktır. (XIX. y.y. Fransız çoşumcularında bu yenilik belirgin bir şekilde görülür.).

Voltaire ve Rousseau aracılığıyla ana çizgileriyle ele aldığımız Aydınlanma Çağı Fransız Yazını, usu kılavuz edinerek, filozof yazarların öncülüğünde, toplumu aydınlatmayı, bağınazlıkla mücadele etmeyi, hoşgörüyü yaymayı, insanı mutlu kılmayı, Özgürlük olgusunu sağlamlaştırmayı kendine amaç ve ilke edinmiştir. Bununla da yetinmemiş, Rousseau gibi öncülerin etkisiyle, 19. y.y başlarında bireyselliği öne çıkaran oluşum ve hareketlerin de temellerini atmıştır.

KAYNAKÇA

- 1- RABELAİS, François de, Gargantua, Les grands maitres, Bordas, Paris, 1949
- 2- MONTAİGNE, Denemeler, (Çev. Sabahattin Eyuboğlu), Cem yayınevi, İstanbul, 1976
- 3- ROUSSEAU, Jean-Jacques, La Nouvelle Heloise, Librairie Larousse, Paris 1937
- 4- ROUSSEAU, Jean-Jacques, Hayatı ve Eserleri (Hazırlayan: Vahdet Gültekin, Yayın Matbaacılık, İstanbul, 1979)
- 5- VOLTAİRE, Romans, Librairie Gençrale Française, Paris, 1961. Prçsentç par Roger Peyrefitte, Le livre de Poche, Candide ou L'optimisme, s.s., 143-245
- 6- VOLTAİRE, Candide, M.E.B. yayımları, (çev. Fehmi Baldaş, İstanbul 1990)
- 7- POMEAU, R., Voltaire Par Lui Meme, Editions du Seuil, Paris, 1955
- 8- VAN TİEGHEM, Ph. Les Grandes Doctrines Litteraires en France, Presses Universitaires France, Paris, 1965
- 9- LANSON, G., Histoire de la litterature Française, Hachette, Paris, 1921
- 10- VARDAR, Berke Fransız Edebiyatı, 2.Cilt, Dönem Yayınları, Ankara, 1985
- 11- VARDAR, Berke, Aydınlanma Çağı Fransız Yazını, Kuzey Yayınları, Ankara, 1985
- 12- LAGARDE, A. MİCHARD L. XVIII siecle Bordas, Paris, 1970

